

Stop de pensioenverwarring

De Morgen, 6 september 2017, p. 27

Frank Vandenbroucke, Hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

De pensioenverwarring is totaal. Druk de pauzeknop in, en begin een ernstig debat over wat een grondige pensioenhervorming betekent.

Tijdens het begrotingsconclaaf is beslist om 20 miljoen euro te besparen op pensioenuitgaven voor 'gelijkgestelde periodes'; het gaat om mensen die werkloos waren tijdens hun loopbaan. Andere maatregelen moeten 253,4 miljoen euro opleveren. De precieze cijfers (geen 253 miljoen, maar 253,4 miljoen) suggereren dat men weet hoe er bespaard zal worden. Maar blijkbaar weet men dat niet, en ingrepen die aangekondigd zijn voor de eerste schijf van 20 miljoen, worden meteen in twijfel getrokken.

De verwarring stopt daar niet. De regering kondigt na het conclaaf formeel aan dat er een individueel vrij aanvullend pensioen komt voor werknemers. De Academische Raad voor het Pensioenbeleid (de opvolger van de Commissie Pensioenhervorming die in 2014 haar rapport publiceerde) vindt individualisering fout: pensioenvoorzieningen veronderstellen collectieve contracten en risicodeling. Wanneer we de minister vragen hoe hij dit zal invoeren, is het antwoord: er bestaat geen voorstel. Voor het overige werd in de zomer een nogal kleinzielig spel gespeeld met de sociale partners: die waren ongelukkig over een eerdere beslissing om de minimumpensioenen alleen te verhogen voor mensen met een volledige loopbaan. De partners corrigeerden dit in hun akkoord over de zgn. 'welvaartsenveloppe': ook mensen met een onvolledige loopbaan zouden een verhoging krijgen. De regering kaatst de bal weer terug, en beslist om een bijkomende verhoging van de minima door te voeren, alléén voor mensen met een volledige loopbaan.

Het argument is dat men langer werken moet aanmoedigen. Zeer juist. Daarom had men het advies van de Commissie Pensioenhervorming moeten volgen, en de bestaande 'pensioenbonus' moeten behouden en versterken. De pensioenbonus was een extra voor mensen die doorwerken, niet voor mensen die op het einde van hun loopbaan inactief zijn. Maar de bonus is afgeschaft.

Een dramatisch gemiste kans

Het pensioenbeleid is een gemiste kans. In 2014 stelde de Commissie Pensioenhervorming een consensusrapport voor. Het uitgangspunt was dat sociale partners en overheid een ambitie vastleggen met betrekking tot de kwaliteit van de pensioenen die ze op lange termijn wensen. Het pensioenvraagstuk is een vraagstuk van eerlijke verdeling: het maatschappelijke contract zou moeten garanderen dat de verhouding tussen de gemiddelde pensioenen en de gemiddelde inkomens van actieven goed blijft, wat vandaag helaas niet verzekerd is. Vervolgens zou het sociale contract stipuleren welke aanpassingsmechanismen nodig zijn om deze ambitie veilig te stellen. Daarnaast moeten verschillen tussen pensioenen van ambtenaren, werknemers en zelfstandigen die je vandaag niet meer kan uitleggen (zoals het feit dat ambtenaren pensioen opbouwen met studie jaren) geleidelijk verdwijnen. Tot daar in een notendop de boodschap in 2014.

Een debat over dit sociale contract is er niet gekomen. Let wel, de regering heeft maatregelen genomen die op termijn hoogstwaarschijnlijk noodzakelijk zijn. Een voorbeeld is de verhoging van de

wettelijke pensioenleeftijd in 2025 en 2030. Wie zich daar halsstarrig tegen verzet, heeft ongelijk. Maar het gaat niet om een overlegd en diep verankerd mechanisme waarmee het pensioenstelsel geleidelijk aangepast wordt aan demografische evoluties, op basis van een afspraak over de toekomstige kwaliteit van de pensioenen. Voor het overige is het pensioenbeleid een aaneenschakeling van aankondigingen en initiatieven geworden, waarbij het overzicht zoek is. De uitvoering ervan wordt steeds complexer. Het vertrouwen tussen de minister en de sociale partners en tussen de partners onderling is totaal weg.

Kleine welvaartsstaten die een eigen, sociale koers willen varen in een geglobaliseerde wereld hebben nood aan minimale sociale consensus. Zo bekeken, is het pensioenbeleid een dramatisch gemiste kans. Je kan zeggen dat de verantwoordelijkheid daarvoor gedeeld is. Binnen de vakbeweging is defensief gereageerd op het rapport van de Commissie Pensioenhervorming, terwijl het een kans bood om het vraagstuk van de toekomstige kwaliteit van de pensioenen centraal op de agenda te krijgen. Een deel van de politieke oppositie grijpt terug naar redeneringen die geen perspectief bieden, zoals de stelling dat de pensioenleeftijd terug naar 65 moet 'omdat de economische groei toelaat om de vergrijzing te betalen' (Di Rupo, De Morgen van ...). Neen, het pensioenvraagstuk is een verdelingsvraagstuk: of het BNP sterk groeit of weinig groeit, dat verdelingsvraagstuk staat op de agenda. Maar de regering draagt een grote verantwoordelijkheid: ze heeft de samenleving, de sociale partners, het parlement, niet uitgenodigd tot een breed debat over de toekomst van de pensioenen.

Start een ernstig hervormingstraject

Hoe moet het verder? In juni stelden de Pensioeninstellingen en de Academische Raad voor om vanaf nu alles te zetten op een samenhangende hervorming. Maatregelen die nog in de pijplijn zitten, moeten afgewerkt worden, maar alleen als ze niet strijdig zijn met de doelstellingen van de uiteindelijke hervorming; als dat niet mogelijk is, dan is het beter om ze uit te stellen. Voor het overige mogen er gedurende 5 jaar geen initiatieven komen die haaks staan op de filosofie van de hervorming of de overgang compliceren. Dat wil niet zeggen dat het beleid 'bevroren' wordt; wat nodig is, is samenhang. 'Geen geknutsel', zo zou je de boodschap van administraties en Academische Raad kunnen samenvatten. Heeft de regering deze nota besproken tijdens het begrotingsconclaf? Ik ben niet optimistisch, maar misschien ligt hier nog een kans: druk de pauzeknop in, en begin een ernstig debat over de doelstellingen van een structurele pensioenhervorming.